

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА

Харченко Ю. Т.

концертмейстер Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

У статті розглядаються історичні та педагогічні передумови становлення педагогічної культури концертмейстера. Відзначено, що вивчення досліджень минулого є запорукою успішного розвитку сучасної музичної освіти.

Процеси духовного і культурного відродження в Україні, переоцінка ціннісних орієнтацій, відтворення цілісного історико-культурного процесу зумовили і відповідну орієнтацію історико-педагогічних пошуків. Значна кількість науковців зосереджують увагу на педагогічній скарбниці наукової думки, оскільки звернення до історико-педагогічних цінностей є важливим чинником розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти. Інтеграційні процеси в сучасному світі актуалізують проблему історико-культурних освітніх традицій в контексті сучасних реалій життя. Отже, виникає необхідність розгляду становлення педагогічної культури концертмейстера вищого навчального закладу в контексті загальнокультурного розвитку, пошуку дослідницького підходу, який забезпечує теоретичну цілісність бачення світового історико-педагогічного процесу як культурного феномену. Доцільність розглядання цієї проблеми зумовлена необхідністю відтворення і зміцнення зв'язків концертмейстера з передовим досвідом музичної теорії і практики, що дозволить спрямувати його потенціал на ціннісне ставлення до професійної

діяльності та вдосконалення власної культурно-духовної сфери.

Серед провідних джерел історії української педагогіки маємо визначити наукові праці видатних істориків і українознавців (Д. Багалій, М. Грушевський, М. Демків, В. Ключевський, С. Сірополко, Н. Сумцов та ін.), погляди на музичну освіту та виховання українських громадських діячів, композиторів та педагогів (А. Вахнянин, В. Верховинець, С. Воробкевич, М. Лисенко, М. Леонтович, С. Людкевич, Б. Підгорецький, Д. Січинський, П. Сокальський, Я. Степовий, К. Стеценко, та ін.). Вирішення питання становлення фахівця в галузі освіти, з точки зору культурологічного підходу знайшли втілення в роботах, присвячених загальноосвітній підготовці вчителя (Е. Абдулін, Е. Белозерцев, Є. Бондаревська, Н. Крилова, В. Сластьонін та ін.). А. Анісімов, В. Горшкова, Н. Посталюк пов'язують процес підготовки працівників освіти з розвитком їх педагогічного мислення, оскільки культура викладача визначається вмінням діалектично мислити і знаходити практичні шляхи вирішення проблем і протиріч. Останнім часом в Україні здій-

снено низку дисертаційних досліджень, присвячених окремим аспектам підготовки вітчизняних фахівців до музично-педагогічної діяльності (Ю. Бекетова, Б. Брилін, Т. Грищенко, Н. Згурська, В. Кузмічова, О. Ляшенко, І. Мостова, О. Овчарук, Л. Побережна, Л. Проців, Л. Шевченко. та ін.), концептуальним основам музично-педагогічної освіти (С. Горбенко, Н. Гуральник, О. Михайличенко, О. Олексюк, О. Рудницька, Н. Філіпчук та ін.).

Мета статті полягає у відстеженні процесу становлення педагогічної культури концертмейстера вищого навчального закладу в контексті загальнокультурного розвитку суспільства в цілому і в Україні зокрема.

Оскільки виокремлення музично-педагогічної освіти в самостійну галузь у ХХ ст. було результатом попереднього розвитку системи підготовки вчителів, тому аналіз історико-педагогічних джерел минулого відкриває нові способи постановки і рішення проблем музичної освіти, сприяє педагогічному самовизначенню фахівця. Досягнення цілей статті неможливо без введення періодизації розвитку української музичної педагогічної думки взагалі.

Із стародавніх часів буття людини людини формувалося у процесі засвоєння культурного досвіду і опроектовувалося у фольклорній традиції. Педагогічне втручання було мінімальним, його традиційні способи передавалися з покоління в покоління і отримували статус закону в обрядовій системі. Поява писемності і зародження науки стимулювали виникнення школи як соці-

ального інституту. Перша згадка про це зустрічається в єгипетських джерелах, що датуються 2500 роком до нашої ери.

У часи античності закономірно зростає роль культури, науки і мистецтва в житті суспільства, відбуваються зміни у вихованні. Перед суспільством постає завдання завдання – надати підростаючому поколінню розвинену гуманітарну освіту. Відтак утворюються риторські школи, які здійснювали змістовну загальногуманітарну освіту, знайомили з досягненнями видатних поетів, ораторів, істориків, навчали праву і філософії. Пріоритетом освіти у цей час стає художня освіченість людини, а основним змістом навчання є музика, граматики, література, гімнастика. У цей період держава прагнула взяти під власний контроль всі сторони життя суспільства, у тому числі виховання і освіти. Отже, можливо відзначити, що поняття педагогічної культури часів античності полягало у забезпеченні поєднання професійного і загальнокультурного знання.

Змістовну освітню спадщину залишив середньовічний індустський, буддійський, конфуціанський, мусульманський Схід. Отримання освіти в східній традиції розглядалось як “просвітлення і осяяння” і мало на меті “олюднення” людини шляхом відтворення певного типу мислення та моралі. Важливою рисою педагогічної культури вчителя в східній традиції було тяжіння до цілісності його особистості, відбивалося в інтегральності його знання. Взаємозв'язок і взаємозалежність у змісті педагогічної культури духовного і фізич-

ного, природного і матеріального, трансцендентного і буттєвого вважалися запорукою ефективного входження людини в світ без порушення його цілісності, рівноваги і гармонії.

У період Середньовіччя в галузі освіти панувала церква, центром культури стає релігійний ідеал. Засобом естетизації церковних обрядів та виховання релігійної моральності стає музичне мистецтво. Вчителями зазвичай призначалися монахи, які мали схильність до педагогічної професії. Незважаючи на обмеженість релігійним змістом культури Середньовіччя, розвиток педагогіки музичного мистецтва в цілому продовжувався. Завдяки одному із найбільш значущих реформаторів музичної освіти Середньовіччя Гвідо Аретинському, було створено умови для подальшого розвитку професійної музичної освіти на основі письмового запису музики. Якщо звернутися до вищезгаданої періодизації педагогічної думки в Україні, то перший період розвитку ідей про освіту за часів Княжої доби (IX – XVI ст.) відтворено в творах митрополита Іларіона “Слово про закон і благодать” і Володимира Мономаха “Повчання”, а також в посланнях і проповідях Климента Смолятича, Кирила Островського, Данила Заточника. Слід зазначити, що навчання і виховання у цей час здійснювалось на морально-релігійних принципах. Музична освіта цього періоду відбувалась у церковно-приходських школах, які навчали основам церковного співу і читанню.

Епоха Відродження втілює античний ідеал дієвої, гармонійно розвине-

ної людини. Ідейна течія, яка запропонувала цей новий ідеал, отримала назву гуманізму. Гуманізм епохи Відродження знайшов відображення як у поглядах на виховання, так і в організації практичної діяльності закладів освіти. Пристосування власних інтересів особистості до вимог суспільного розвитку стає характерною рисою епохи Прорісвітництва. Мистецтво вважають одним з головних засобів виховання освіченої людини. Розвиток педагогічної думки в Україні у XVI – середині XVII ст. тісно пов’язаний з діяльністю братських шкіл. Необхідно підкреслити, що розвиток педагогічних ідей перебував під значним впливом Західної і Центральної Європи. Саме керівники братських шкіл запозичують досягнення європейської культури, зокрема, вагомості набувають ідеї Я. Коменського про природовідповідність і раннє виховання. У цей період поняття педагогічна культура проявляється в різноплановості і універсальності особистості викладача.

Розвиток педагогічної думки в Україні у третій період (друга половина XVII – XVIII ст.) відбувається у контексті українського бароко або козацтва. Відкриваються такі навчальні заклади, як Харківський колегіум (1727 р.), Києво-Могилянська академія (1701 р.), у яких здійснювалась всебічна загальнокультурна освіта у поєднанні з гуманітарними (богослов’я, філософія, музика, поезія, граматики, драма, риторика) і природними знаннями (математика, історія, географія, астрономія, медицина). Відбувається переорієнтація музичної освіти на загальноосвітні цілі, що посприяло по-

силенню світських елементів, уваги до музичної майстерності. Високий рівень музичної освіти мали видатні представники української культури М. Березовський, Д. Бортнянський, Г. Сковорода, С. Полоцький, Д. Ростовський та ін. А. Шевнюк, аналізуючи процес становлення поняття педагогічної культури в цей період виокремлює такі основні ідеї як: ідея педагогічної взаємодії, яка набуває якості діалогічності; філософський кордоцентизм Г. Сковороди (1722 р. – 1794 р.) який передбачає урівноваження раціонального і ірраціонального в педагогічній культурі викладача, важливість його гармонійного розвитку та ін.

Характерним для XIX століття стало прилучання дітей до професійної культури співу. У консерваторіях, академіях, школах, коледжах навчання дітей відбувається наряду з дорослими, зростають вимоги до професійної майстерності викладачів та концертмейстерів. Першим систематичним курсом хорошого співу стає праця Дж.Кервіна (Англія) “Стандартний курс уроків та вправ за методом Тонік Соль – Фа навчання музики”. Четвертим періодом розвитку педагогічної думки в Україні (XIX ст. – початок XX ст.) є культурницький, народницький етап. Провідною метою просвітницьких організацій (“Громад”) стає формування національної ідеї, розвиток та збереження української культури як унікального явища. Музична освіта продовжувала традиції національної і світової художньої культури. Серед діячів музичної культури відзначаємо діяльність видатних українських композиторів – В. Барвинського, І. Во-

робкевича, Ф. Колесси, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Людкевича, Д. Січинського, Я. Степового, К. Стеценка та ін., внесок яких сприяв плідному розвитку національної музичної педагогіки.

Отже, Серед чинників, що протягом століть впливали на становлення педагогічної культури концертмейстера найважливішими стали суспільно-політичні та культурноісторичні, до яких відносимо підготовку музикантів в монастирях, у музичних бурсах, музичних товариствах різного типу та музичну підготовку фахівців у школах і колегіумах, вчительських семінаріях і вищих школах. На сучасному етапі розвитку системи вищої музичної освіти України вивчення педагогічної спадщини минулого сприяє аналізу структури педагогічної культури концертмейстера і умов її становлення.

Література

1. Каган М. С., Холостова Т. В. /М. С. Каган, Т. Холостова. – Культура – філософія – искусство: Диалог. – М.: Знание, 1988. – 64 с.
2. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / О. П. Рудницька [та ін.]; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 255 с.
3. Олексюк О. М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
4. Сухомлинская А. В. Периодизация педагогической мысли в Украине: шаги к новому измерению /А.В. Сухомлинская //Развитие педагогической и психологической наук в Украине 1992 – 2002: сб. науч. трудов к 10-летию АПН Украины /Академия педагогических наук Украины. – М.: ОВД, 2002. – Ч. 1.